

Музиченко Ганна В'ячеславівна (Одеса) – доктор політичних наук, професор кафедри політичних наук і права Університету Ушинського,

Гайдаєнко Микита – студент групи ОР-171 ІБЕІТ Одеського національного політехнічного університету

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ СТВЕРДЖЕННЯ СУСПІЛЬСТВА СПОЖИВАННЯ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Характеризуючи суспільство споживання, а за визначенням деяких авторів – консьюмеризма, як правило, чітко не визначають його найбільш характерних рис. Зокрема, виділяють наступні:

1. В умовах консьюмеризма споживання починає тяжіти над виробництвом. Справа в тому, що в умовах науково-технічного прогресу відбувається витіснення людини з виробництва, йде передача людських функцій машині, новим знанням і технологіям. І непотрібна виробництву в якості робочого людина тепер вже продовжує стимулювати розвиток виробництва завдяки своїм споживчим очікуванням, тобто системою споживання.

2. У соціальній сфері соціальна диференціація базується на відмінностях у можливостях доступу до простору суспільства споживання. «У кожного може виникнути бажання стати споживачем і насолоджуватися можливостями, які надає подібний спосіб життя, – пише З. Бауман. – Але не кожен здатний бути споживачем» [1, с. 130]. Інакше кажучи, всі хочуть, але не всі можуть, а ті, хто можуть, володіють цією можливістю в різному ступені.

3. У культурній, духовній сфері затверджується панування масової культури, йде втрата духовних смислів, заміна традиційних цінностей на симулякри (зображення того, що не існує) [Див.: 3, с. 8-12].

Суспільство споживання могло виникнути тільки в умовах капіталізму, коли на зміну християнській безкорисливості і пуританської аскезі приходить торжество користі, особистого збагачення і споживання. І, таким чином, прагнення до наживи і споживання стає не пороком, а чеснотою.

У такій трансформації величезну роль зіграв протестантизм, який вважає володіння багатством - це «перст божий», це ознака божого заступництва. Згідно з настановами Б. Франкліна, багатство має шляхом старань і вмінь постійно зростати. Ніколи не можна залишати лежати його даремно, воно завжди має примножуватися. Більш того, невикористання його з метою збільшення - гріх, тому що суперечить обов'язкам людини.

Таким чином, в корені змінюється економічна система, мета і завдання економічного розвитку. Споживання «пожирає» виробництво, яке відходить на другий план, обслуговуючи геометрично прогресуюче задоволення потреб, одночасно орієнтуючи його на виготовлення все більш і більш нікчемних речей, що мають престижну, символічну значимість, а також на виготовлення чого завгодно, чому маркетинг, реклама, брендинг, зв'язки з громадськістю дають хід [3; с. 9].

Вся ідеологія споживання хоче змусити нас повірити, що ми увійшли в нову еру, і вирішальна гуманна «революція» відділяє героїчну і жорстоку Еру виробництва від ейфоричної доби Споживання, де, нарешті, отримали права Людини і його бажання. Нічого цього немає ... Теми Витрати, Насолоди, Відсутності Розрахунку («купуєте тепер, заплатите пізніше») прийшли на зміну пуританським темам ощадливості, праці, надбання [2, с. 112].

Щоб забезпечити подальший розвиток виробництва товарів і послуг, з одного боку, і уникнути перевиробництва - з іншого, потрібний безперервний і зростаючий попит. Але формування ненаситного споживання – це тільки одна сторона справи. Не менш важлива - це знищення виробленого. Звідси орієнтація на виробництво «короткочасних» товарів. Не випадково нашу цивілізацію називають «ерою одноразових речей». Щороку випускаються нові марки автомашин.

Ситуація, якщо задуматися, за межами здорового глузду: витягаємо з тіла Землі все більше корисних копалин для того, щоб нарощувати гору відходів. До речі, якщо зібрати всі відходи країн Євросоюзу, що залишаються за день від виробництва і споживання, то за

рік виросте гора, по висоті вищу за найвищу вершину Європи – Монблан (4,8 тис. м.).

«Суспільство споживання реалізує прагнення до речей, але ще більше воно потребує їх руйнуванні». Використання «речей веде тільки до їх повільного відмирання. Створена цінність набагато більш значна, якщо в неї закладено її швидке відмирання. Ось чому руйнування залишається основною альтернативою виробництва: споживання тільки проміжна ланка між обома». І в цьому Ж. Бодрійяр бачить одну з переважаючих функцій постіндустріального суспільства [2, с. 72].

Ця «одноразовість» і «неміцність» домінує в усьому: недовговічні речі, швидкоплинні міжособистісні зв'язки, неміцні сім'ї, людські почуття змінюються зі швидкістю моди. Як викидають майже неношені речі, так викидають як непотріб зі зміною об'єкта і почуття.

Використовуючи метафору «плинна сучасність», З. Бауман фіксує перехід від світу щільного, структурованого, обтяженого цілою мережею соціальних умов і зобов'язань до світу пластичного, плинного, вільного від зборів, бар'єрів, кордонів. І в зв'язку з цим він звертає увагу на перехід до «одноразових речей» від предметів «тривалого користування».

«Довговічності речей приписується особлива цінність, про них піклуються і до них прагнуть завдяки їх зв'язку з безсмертям, яке є вищою цінністю. Протилежністю предметам «тривалого користування» є «недовговічні» об'єкти, призначені для того, щоб бути використаними, спожитими - і зникнути в процесі їх споживання» [1, с. 132]. На його думку, «знецінення безсмертя не може не передбачати культурного перевороту, і є підстави думати, що це вирішальний поворотний момент в культурній історії людства ... Протягом людської історії справою культури було відсіювання і осадження твердих частинок вічності з короткочасних людських життів і швидкоплинних людських дій, створення довготривалості з швидкоплинності, безперервності з дискретності і, таким чином, подолання обмежень, що накладаються людською смертністю». Тепер же вся ця робота виявляється непотрібною і передбачити наслідки неможливо, оскільки прецедентів в історії людства не було [1, с. 137-138].

Таким чином, в сучасному світі стверджується суспільство споживання, яке характеризується переважанням споживання над виробництвом, визначенням соціальної диференціації на основі відмінностей у можливостях доступу до споживання, пануванням масової культури, що супроводжується втратою духовних смислів, заміною традиційних цінностей штучними.

Головним економічним наслідком становлення суспільства споживання є домінування його над виробництвом з орієнтацією його на виготовлення одноразових нікчемних речей, що мають престижну, символічну значимість. Водночас, це має і зворотній бік – виникає проблема утилізації спожитих товарів, які здебільшого виготовлені з недовготривалих, штучних матеріалів, а отже, становлять загрозу навколишньому середовищу.

В соціальному аспекті суспільство споживання характеризується появою також «одноразовості», «плинності» соціальних зав'язків, проявом яких є швидкоплинні міжособистісні зв'язки, неміцні сім'ї, зміна людських почуттів та вподобань зі швидкістю моди. Люди все частіше як викидають майже ненашені речі, так викидають як непотріб зі зміною об'єкта і почуття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бауман З. *Текущая современность* / З. Бауман. – СПб. : Питер, 2008. – 240 с.
2. Бодрийяр Ж. *Общество потребления. Его мифы и структуры*. – М.: Культурная революция, Республика, 2006. – 269 с. – (Мыслители XX века).
3. Музыченко А. В., Назарова Н. С., Стрижова И. А. *Общество потребления в эпоху глобализации : социально-политические аспекты : монография* / А. В. Музыченко, Н. С. Назарова, И. А. Стрижева. – Одесса : Печатный дом, 2014. – 200 с.